

УДК 368.5

Гудзь Г.О.
аспірантКиївського національного університету
імені Тараса Шевченка

ВЗАЄМОВІДНОСИН СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

У статті розглянуто питання взаємовідносин страхових компаній та сільськогосподарських товаровиробників. Охарактеризовано взаємовідносини між суб'єктами, з точки зору проникнення сільськогосподарського страхування на ринки. Визначені проблеми у взаємовідносинах, що виникають на практиці за участі уряду в запровадженні державних програм сільськогосподарського страхування у країнах, що розвиваються. Досліджено нові напрямки у страхуванні сільськогосподарських ризиків, що спрямовані на підвищення ефективності взаємодії.

Ключові слова: проникнення страхування, ризики, страховий захист, страхова компанія, сільськогосподарський товаровиробник.

Гудзь Г.А. ВЗАИМООТНОШЕНИЯ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ И СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ

В статье рассмотрены вопросы взаимоотношений страховых компаний и сельскохозяйственных товаропроизводителей. Охарактеризованы взаимоотношения между субъектами, с точки зрения проникновения сельскохозяйственного страхования на рынки. Определены проблемы во взаимоотношениях, возникающие на практике при участии правительства во внедрении государственных программ сельскохозяйственного страхования в развивающихся странах. Исследованы новые направления в страховании сельскохозяйственных рисков, направленных на повышение эффективности взаимодействия.

Ключевые слова: проникновение страхования, риски, страховая защита, страховая компания, сельскохозяйственный товаропроизводитель.

Hudz H.O. BUSINESS LINKS BETWEEN INSURANCE COMPANIES AND AGRICULTURAL PRODUCERS

The article discusses the issues of mutual relations between insurance companies and agricultural commodity producers. Relations between the subjects are characterized from the point of view of the penetration of agricultural insurance into markets. The problems in mutual relations arising in practice with the participation of the government in the implementation of state agricultural insurance programs in developing countries have been identified. New directions in insurance of agricultural risks aimed at increasing the effectiveness of interaction have been explored.

Keywords: insurance penetration, risks, insurance protection, insurance company, agricultural producer.

Агропродовольчий ринок, питання його розвитку і забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах залишаються актуальними проблемами для урядів держав, наукових інституцій. Вирішення даної проблеми полягає у організації ефективної взаємодії учасників ринку сільськогосподарської продукції з державою, суб'єктами роздрібної та оптової торгівлі, фінансовими інститутами. Страхові компанії, як суб'єкти фінансового ринку, через прийняття ризиків сільськогосподарських товаровиробників, створюють умови підтримки фермерів, забезпечення їхньої діяльності, що виражається у задоволенні попиту населення в продуктах харчування, формуванні ефективних економічних зв'язків між усіма учасниками ринку та зростанням експортних можливостей галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені у галузі страхування, здійснили широкий огляд особливостей діяльності страхових компаній, зокрема, приділили увагу проблемам сільськогосподарського страхування у світі та Україні. Слід виділити праці таких вчених, як В.Д. Базилович [1, 2], Р.В. Пікус [1, 2], Н.В. Приказок [2], О.М. Лобова [2], А.С. Шолойко [2], О.Ю. Нечипорук [3] та ін.

Серед зарубіжних науковців, що досліджували питання, які стосуються організації страхового захисту у сільському господарстві; участі держави у формі фінансової підтримки страхування; взаємодії суб'єктів на страхових ринках країн Європи, Північної та Південної Америки та інших регіонів, заслуговують окремої уваги наступні: Бойсонад [4], Махул [5], Статлі [5], Іттуріоз [6], Канг [7], Глобер [8], Сміт [8], Вінсент [8].

Мета та завдання статті. В той час як у вітчизняній та зарубіжній літературі достатньо широко

вивчені проблеми, що стосуються організації страхового захисту, особливостей ведення діяльності за участі держави, недостатньо дослідженою лишається проблематика взаємовідносин суб'єктів страхового ринку, а саме, в контексті даної роботи – страхових компаній і сільськогосподарських товаровиробників. В основі даної тематики є недостатньо розглянуте питання взаємодії суб'єктів, їх економічних відносин, факторів та чинників, які впливають на взаємовідносини.

Метою статті є розкриття процесу взаємовідносин страхових компаній і сільськогосподарських товаровиробників та дослідження нових напрямків у страхуванні сільськогосподарських ризиків, що спрямовані на підвищення ефективності взаємодії.

Постановка завдання:

– охарактеризувати взаємовідносини між суб'єктами, з точки зору проникнення сільськогосподарського страхування на ринки, і ряд супутніх факторів;

– окреслити проблеми у взаємовідносинах, що виникають на практиці за участі уряду в запровадженні державних програм сільськогосподарського страхування у країнах, що розвиваються;

– дослідити нові напрямки у страхуванні сільськогосподарських ризиків, що спрямовані на підвищення ефективності взаємодії страхових компаній та сільськогосподарських товаровиробників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страхування як процес взаємодії страхувальника і страховика не обмежується тільки їх власною діяльністю. Процес страхування включає кілька стадій: вибір об'єкта страхування; збір інформації про прийнятному ризику, його оцінка, інші підготовчі заходи, пов'язані з рішенням про прийняття ризику на стра-

хування страховиком; укладання договорів страхування; супровід страховою організацією (оформлення, погодження договору, внесення доповнень, змін, припинення і т. п.); виконання договорів страхування – врегулювання збитків, що впливають із договорів страхування (виплата страхового відшкодування / забезпечення). На цих стадіях можуть брати участь не тільки страховальники і страховики, а й інші організації та фахівці, які утворюють страхову інфраструктуру і сприяють процесу страхування.

Взаємодія учасників системи визначається сукупністю і переплетенням їхніх інтересів і можливостей. Потреба сільськогосподарських товаровиробників полягає у страховому захисті, і вони зацікавлені в зниженні вартості. В свою чергу, страхові компанії в прагненні отримувати прибуток від ведення діяльності, є обмеженими у можливостях доступу до інформації, щодо показників діяльності ринку. Уряд має на меті надання підтримки сільськогосподарському виробнику для стабілізації його виробництва і доходу, але має обмежені ресурси, які воно може направити на такі цілі. Саме тому одним з найважливіших напрямків удосконалення слід вважати оптимізацію системи державного регулювання галузі аграрного страхування, яка повинна бути основою для створення ефективної взаємодії між зазначеними суб'єктами [5]. Основним завданням підвищення стійкості сільськогосподарського виробництва є розробка комплексу організаційних, економічних і соціальних заходів, спрямованих на максимальне зменшення негативних наслідків несприятливих погодних умов. Проте, дана система має бути також покликана вирішувати завдання, що визначають економічну стійкість господарств. Страхування сільськогосподарських ризиків, використання інструментарію, надає можливість забезпечити економічну стійкість господарств.

На нашу думку, при дослідженні питання взаємовідносин страхової компанії і сільськогосподарського товаровиробника, окремо необхідно розглянути проникнення страхування на ринок. Проникнення страхування на ринок є визначальним показником для діяльності страховика та його розвитку. Проникнення в даному контексті, відноситься до прийняття або вибору нового продукту чи ідеї. Тому проникнення сільськогосподарського страхування може бути описане як – прийняття або вибір страхування сільськогосподарським товаровиробником. Отже, при визначенні факторів, що впливають на проникнення агрострахування, необхідно зазначити фактори, що впливають на попит сільськогосподарського страхування. Детермінантами попиту на продукт є власні ціна товару, вартість товарів заміників, супутніх товарів, рівень

доходу, споживчі очікування щодо майбутніх цін або доходів, смаків та уподобань. Ці фактори не розглядаються ізольовано, так як вони впливають один на одного, і всі вони оцінюються сільськогосподарським товаровиробниками при купівлі страховки.

Наступним фактором можна виділити власний ціновий фактор. Власний ціновий фактор є премія або ціна, яку фермер платить згідно встановленого в договорі страхування терміну за страховий поліс. Висока премія, в порівнянні з низьким рівнем охоплення, призведе до скорочення попиту на конкретну послугу, і навпаки, низька премія по відношенню до високого рівня охоплення, призведе до збільшення проникнення.

Фактор дохідності включає в себе рівень доходу від діяльності і несільськогосподарських видів діяльності. Чим вище рівень доходу на фермі, тим більша потреба в сільськогосподарському страхуванні для захисту від втрати доходу, в той час як наявність доходу поза основною діяльністю може бути прийнятій в якості форми диверсифікації та інструменту управління ризиками.

Споживчі очікування щодо майбутніх цін або доходів у вигляді прогнозів врожаю, прогнозу доходів, прогнозу посухи і очікуваних наслідків, очікуваної прибутковості від страхової та ймовірності отримання відшкодування, може впливати на визначення рівню проникнення сільськогосподарського страхування.

Фактор смаків та уподобань вміщують в собі такі чинники як вік, досвід, рівень освіти фермера, розмір земельної ділянки, репутації страховика і попередній досвід страхування.

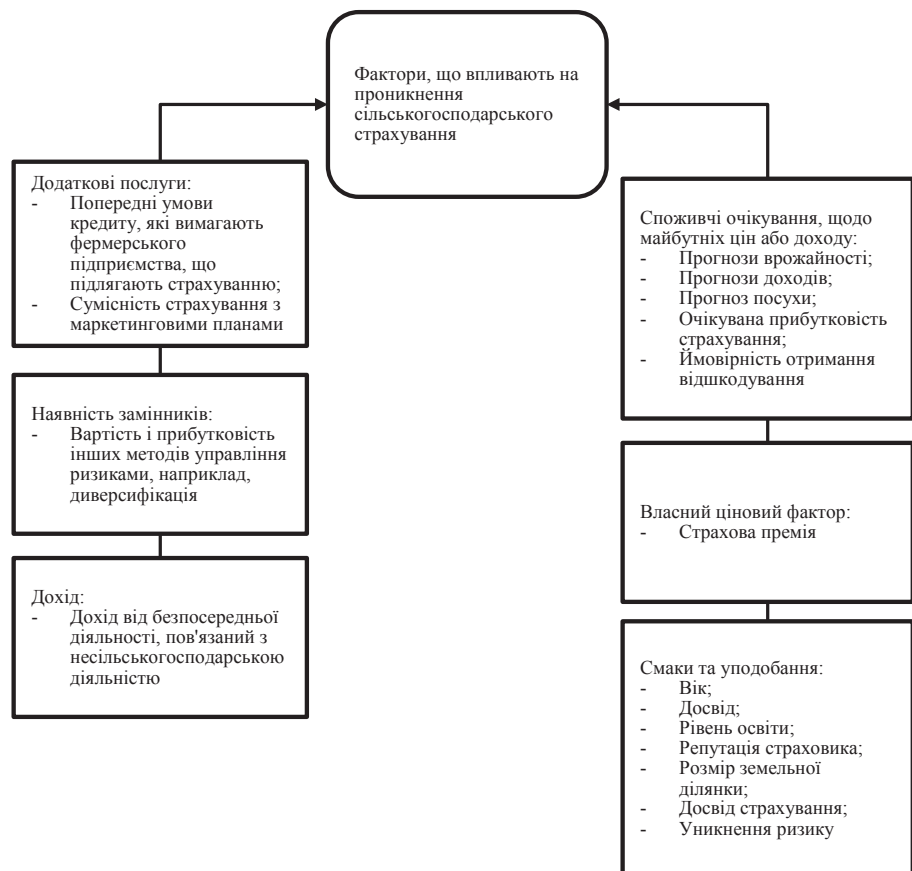

Рис. 1. Фактори, що впливають на проникнення сільськогосподарського страхування*

*Джерело: складено автором на основі джерел [4, 5, 6]

Ці фактори також пов'язані з уникненням ризиків, що в свою чергу, визначає попит на страхування (рис. 1).

Додаткові товари відносяться до тих товарів, де збільшення попиту одного товару призведе до збільшення попиту додаткового блага (похідний попит). Наприклад, збільшення сільськогосподарських кредитних коштів, які вимагають страхових гарантій врожаю, призведе до збільшення попиту на сільськогосподарське страхування.

Участь уряду в запровадженні державних програм сільськогосподарського страхування у країнах, що розвиваються, викликає чимало питань. Нижче вважаємо доцільним, розглянути ряд проблем, з якими зіштовхнулись страхові компанії та сільськогосподарські товаровиробники на практиці при введенні схем страхування.

До них відносяться: низьке проникнення схеми, нестача даних для актуарія при визначенні важливих андеррайтингових параметрів, таких як врожайність і кількість сільського населення. На додаток до цих, існують проблеми пов'язані з нестачею кваліфікованих кадрів в області сільськогосподарського страхування, високий рівень морального ризику (англ. *Moral hazard*) і ризик несприятливого відбору (англ. *Adverse risk selection*). Інші фактори, такі як: низький рівень участі комерційних банків у фінансуванні сільського господарства; нерозвинута сільськогосподарська інфраструктура; недостатнє число ветеринарного персоналу; неправомірне втручання з боку уряду; відсутність інтересу з боку страхових компаній в схемі страхування з державною підтримкою, і труднощі в розробці нових страхових продуктів сільського господарства. Зарубіжні науковці Махул та Статлі [5] стверджують, що окрім загальних проблем, в урядових програмах, за якими здійснювалось фінансування сільськогосподарського страхування, в учасників викликало розчарування ухвалення програм страхування врожаю від багатьох ризиків. Обмежене проникнення страхування, незважаючи на високе субсидування премій; послідовне заниження катастрофічних ризиків в сільському господарстві; проблемне фінансове становище, пов'язане з обсягом претензій і адміністративних витрат, що значно перевищують страхові внески; неприйнятне ціноутворення; неконтрольована моральна шкода; і несприятливий відбір, є одними з ключових проблем, що лежать в основі програм агрострахування в усьому світі.

Сільськогосподарське страхування має серйозні обмеження в тому, що є низьким пріоритетом для багатьох малих домогосподарств, через високу вартість. Більшість домогосподарств можуть управляти ризиками виробництва за рахунок диверсифікованих систем ведення сільського господарства і доходів від несільськогосподарських напрямів діяльності. Пріоритетом фермерів, насамперед, є гарантія, що вони матимуть своєчасний доступ до засобів виробництва – насіння, добрив, і часто, кредитних коштів, з яких здійснюється купівля даних засобів.

Тільки в умовах забезпечення гарантіям, фермери можуть розглянути питання про придбання полісу страхування врожаю. Позитивний ефект сільськогосподарського страхування залежить від ряду інших економічних чинників, що притаманні сільському господарству, а саме: розширення спектру послуг, своєчасне надання ресурсів, надання кредитів сільськогосподарським товаровиробникам, і ефективних каналів збуту продукції. Там, де дані суміжні чинники / послуги відсутні, ефективність від сільськогосподарського страхування, ймовірно,

буде мінімальною, що має місце в країнах, які розвиваються [5]. Крім того, існує проблема відсутності ефективних правових систем для забезпечення виконання договорів страхування. Ці чинники сприяють неефективній взаємодії страхових компаній та сільськогосподарського сектору. Розвиток індексного страхування (наприклад, страхування за індексом погоди) в країнах, що розвиваються, утруднено через відсутність якісної інформації, особливо з боку слабких національних метеорологічних служб і мережі метеорологічних станцій.

Доцільно виділити ряд нових напрямків у страхуванні сільськогосподарських товаровиробників, що використовуються чи будуть використані у майбутньому страховиками. Використання даних напрямків, спрямоване на підвищення ефективності взаємодії страхових компаній та сільськогосподарських товаровиробників.

Актуарний підхід. Актуарії надають підтримку ціноутворення для ризиків сільського господарства на розвинених страхових ринках, таких як Європа, Північна Америка, Південна Африка та Австралія, де є доступ до великого періоду історії страхових претензій, що дозволяє проводити відповідний аналіз. Логнормальний (логарифмічно нормальний) розподіл став найбільш широко використовуваним способом, оскільки екстраполює високу віддачу втрати врожаю в період від 20-30 років історії за втратами, що відображають зміни в географічному поширенні і умовах страхування. Функції копули застосовуються до сукупності втрат від різних напрямків бізнесу, таких як рослинництво, тваринництво та лісове господарство, щоб отримати збитки на рівні контракту [4].

Проте, втрата потенціалу від системних небезпек, таких як великомасштабні посухи, повені, тайфуни, хвороби у тварин, епідемії і катастрофічні лісові пожежі є складними для екстраполяції зі статистичними концепціями і вимагають нових підходів. Це ще більш актуально на ринках, що розвиваються з короткими страхування втрати історій, швидкі зміни в конструкції виробів і покриття і все більше число нових видів ризику страхується в швидкій середовищі зростання.

Багато андеррайтерів задаються питанням, як зміна клімату вплине на очікування за страховим портфелем і, як кліматичні аномалії, такі як Ель-Ніньо і Ла-Нінья можуть створювати системні втрати протягом всього страхового та перестрахового портфеля. У той час як зрощення зменшує наслідки низькоприбуткових періодів посухи, промисловість задається питанням, яка кількість води для поливу буде доступна при наявності сильної посухи. Аналогічним чином, важко оцінити вплив схем захисту від повеней урядами і збільшення запасів вакцин для худоби при вирішенні епідемії. Оскільки питання продовольчої безпеки є значним на порядку денному уряду і сільське господарство для країн нетто-імпортерів стає стратегічним, землі, що раніше оцінювались маргінальними (англ. *Marginal agriculture land*), активно залучаються до виробництва. Все це викликано занепокоєнням з приводу природного впливу стихійних лих.

Катастрофічний підхід при моделюванні. На основі концепції моделей катастроф, які використовуються для майнових ризиків, моделі для сільського господарства засновані на залученні наукових мультидисциплінарних команд при моделюванні фізичної природи небезпек, таких як посуха, повені, заморозки, тайфун, епідемічних захворювань худоби і лісові пожежі. Проте, моделювання біологічних

систем, таких як виробництво сільськогосподарських культур є складним, так як дата посадки варіюється в просторі і часі, культури можуть оговтатися від наслідків стихійних лих в залежності від часу виникнення. Крім того, зернові культури є дуже уразливими на рівні від високих втрат до повної втрати, що стаються принаймні кожні 30 років в середньому на рівні ферми. Оскільки втрати визначаються тільки в кінці вегетації в результаті впливу всіх застрахованих небезпек, встановлення кореляції між небезпеками стає істотним [7].

Модель врожайності повинна відображати способи страхування культур, або в якості полісу страхування названих (обумовлених) ризиків, де втрати оцінюються шляхом огляду ушкоджень або на основі прибутковості, де зниження врожайності визначає рівень відшкодування. Через невеликі розміри ферм і відсутність інфраструктури на ринках, що розвиваються, за наслідками погодних умов, страхування за індексом врожайності часто є єдиним способом страхувати ризики у великих масштабах. Через це, необхідно впровадити інший підхід з точки зору моделювання катастрофічних подій.

Таким же чином, це стосується питання поширення епідемічних хвороб тварин. Має бути зрозумілою практика управління на випадок непередбачених обставин, щоб побудувати надійну модель страхування домашньої худоби. Для імітації втрати від лісових пожеж, частоти і тяжкості таких подій має здійснюватися накопичення та аналіз даних супутникових виявлених пожеж.

Надійні моделі повинні бути відкалібровані в даному географічному полі. Проте, на ринках, що розвиваються, доступ як до страхування і до даних про небезпеку часто виходить тільки на основі стратегічного партнерства з місцевими експертами та інститутами.

Великі дані (англ. *Big data*). Управління ризиками сільського господарства при отриманні доступу до Великих даних, таких як: умови зростання культури, види ризику, клімат і умови страхування, варіюється в значній мірі в просторі. Моделі для окремих сільськогосподарських культур засновані на великих базах даних, включаючи змодельовані погодні умови, площі посадки сільськогосподарських культур, типи ґрунтів, застосуванні іригаційних систем, використанні добрив, календарів посадки та сівозміни [4].

На ринках, що розвиваються, зазначені бази даних, які в кінцевому рахунку дозволяють страховику або уряду провести оцінку ризиків сільського господарства в деталях і отримати впевненість у необхідності страхування сільського господарства. В кінцевому рахунку, ініціатива використання Великих даних, буде підтримуватись продажем полісів страхування сільського господарства за допомогою смартфонів і зробить страхування сільського господарства і управління ризиками доступним для переважної більшості фермерів.

Перевага використання моделей ризикованого землеробства, безсумнівно, є найвищою на ринках, що розвиваються. В умовах доступу до короткого періоду історії даних за втратами, обмеженого

доступу до використання даних. Моделі дозволяють страховикам систематично вибирати ризики і оцінити потенціали втрат. На даний час, Азійським центром ризику (англ. *Asia Risk Centre*) [9], що здійснює управління ризиками та кількісну оцінку ризиків сільського господарства, розроблена модель сільського господарства для Китаю і Індії. Це сприяло створенню андеррайтингової платформи для підтримки страховиків в області ціноутворення і управління страховим портфелем за культурами на основі індексів.

Висновки з проведеного дослідження. Охарактеризувавши взаємовідносини між суб'єктами, враховуючи інтереси і можливості кожного суб'єкта, було визначено основні детермінанти впливу. Визначивши особливості з точки зору проникнення сільськогосподарського страхування на ринки, було визначено ряд факторів, що впливають.

Окресливши проблеми у взаємовідносинах, що виникають на практиці за участі уряду в запровадженні державних програм сільськогосподарського страхування у країнах, що розвиваються, визначено основні проблеми, з якими зіштовхнулись страхові компанії та сільськогосподарські товаровиробники на практиці при введенні схем страхування.

Дослідивши нові напрямки у страхуванні сільськогосподарських ризиків, що спрямовані на підвищення ефективності взаємодії страхових компаній та сільськогосподарських товаровиробників, серед яких: використання Великих даних, підходи до моделювання катастрофічних ризиків та актуарних підходів.

Проблема взаємовідносин суб'єктів ринку страхування, лишається недостатньо висвітленим і потребує розгорнутого огляду у наступних дослідженнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Страхування: підручник / за ред. В.Д. Базилевича / [В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Р.В. Пікус]. – К.: Знання, 2012. – 1019 с.
2. Страхіві послуги: підручник. – У 2 част. – Ч.2 / за ред. В.Д. Базилевича / [В.Д. Базилевич, Р.В. Пікус, Н.В. Приказок, О.М. Лобова, А.С. Шолойко та ін.]. – К.: Логос, 2014. – с. 544.
3. Ризики в сільському господарстві: виявлення, оцінка, управління. Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.02 / О.Ю. Нечипорук; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2014. – 20 с. : рис. – укр.
4. Boissonnade A. (2015). New frontiers in agriculture insurance. The Actuary, The magazine of the actual profession [online], available at: <http://www.theactuary.com/features/2015/03/new-frontiers-in-agriculture/> [Accessed 14 February 2017]
5. Mahul, J. and Stutley, C., J. (2010). Government Support to Agricultural Insurance. Challenges and Options for Developing Countries. World Bank
6. Iturrioz R. (2009). Agricultural Insurance // ECSSD, Washington, DC: World Bank, Primer Series on Insurance Issue 12, available at: <http://www.worldbank.org/nbfi>
7. Kang M. Innovative Agricultural Insurance Products and Schemes. Agricultural Management, Marketing and Finance. Occasional Paper // Food and Agriculture Organization of the United Nations, available at: <http://www.fao.org/docrep/010/a1162e/a1162e00.HTM>
8. Smith, Vincent and Glauber (2016). Rent Dispersion in the US Agricultural Insurance Industry, IFPRI Discussion Paper 1532, available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2801268>
9. Asia Risk Centre [online], available at: <http://asiariskcentre.com/about.php> [Accessed 14 February 2017]